

ԲԱԶՄԱՎԵՊ

Ը. ՏԱՐԻ. ԹԻԻ 3.

1850

ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ 1.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՏԱԴԻՏԱԿ

Բ.

Լորենտի Կամ Կառնաուոր Տարրիկ :

ՍԱՐԴԻԿ իրենց մէջ հասարակաց չափէն վեր հանձար ունեցողին, թէ բնութեամբ ըլլայ թէ կրթութեամբ, կամ որ և է արդիւնք ցուցնողին և երբեմն նաև սովորականէ դուրս խելքի դէմքան ընողին ալ մեծ կամերեւելի, անուանի, նշանաւոր, համբաւաւոր կ'ըսեն : Ի՞նչպէս այս անուանց մէջ զանազանութիւն կ'ընեն բարակ դիտողք, մեծ կամերեւելի մականունը՝ կու տան թագաւորաց, զօրաւարաց և քաղաքական բաներու մէջ անուանի եղողներուն . համբաւաւոր կամ մեծանունը՝ մտաւոր բաներու մէջ յաւաքագէտ եղողներուն, ինչպէս մատենագիրք, արուեստաւորք, հնարագէտք . իսկ նշա-

նաւոր անունը խիստ ընդարձակ առմամբ կը տրուի՝ ամէն կերպով ալ սովորականէ դուրս գործք ընողին, թէ բարի թէ չար, չարաճճիկ աւաղակ մը, մարդասպան մը, ընկերութեան մեծ ֆնաս հասցընող մը, շատ լըրբը և յիմարը նշանաւոր մարդ կ'ըսուին, և ընկերութեան յիշատակարանաց մէջ՝ կը մնան անոնց ըրածները և աղգէ աղգ կ'անցնին :

Եւ այն ճշմարիտ երեւելի մարդ այն միայն պէտք էր սեպուիլ, որ ընկերութեան սովորական պարտքերէն վեր բան մը կ'ընէ, կամ մարդու հասարակ սեպուածէն աւելի հանձար կը ցուցնէ, և ուրիշի երեւելի ըսող մարդն ալ

պէտք էր որ նախ իր չափը լաւ ճանաչար, մանաւանդ թէ պահէր ալ. վասն զի շատ անգամ մարդ գիտցածը չկատարելով՝ գիտութիւնն ալ կ'աւրէ, և գործքը ծուռ ըլլալով՝ շիտակին վրայ ալ ծուռ, ծռին վրայ շիտակի դատաստան կ'ընէ. այսպիսի մարդ չի կրնար ուղղապէս մէկուն երեւելի կամ նշանաւոր ըլլալը իմանալ. հասա իրեն աւրած մըտքին մէջ որ բանն որ աւելի սիրելի կամ զարմանալի կ'երեւնայ՝ երբոր նոյնը մէկուն վրայ զօրացած տեսնէ՝ զանիկայ երեւելի կամ նշանաւոր կը դատէ:

() Երկնակի համար, ընկերութեան մը մէջ մտնես, կը տեսնաս որ տղաք հոն մէկէն երեւելի կամ նշանաւոր մարդիկ կը սեպեն զանոնք՝ որ ուժի փորձ մը ցըցուցին. քիչ մը մեծ տղաք ալ զանոնք՝ որ վարպետ կամ սուր խօսքով մը ուրիշի յաղթել ջանացին կամ լուեցուցին, թէ պէտ և լուողը անոնց անհամ խօսքերը դադրեցնելու համար լռած ըլլայ. տղաքէտ ուսմիկ մարդիկ հոն մեծ համարմունք կ'առնուն քանի մը բնական գիտութե փորձեր ընողին վրայ, թէ պէտ և ըրածները բնական ուսման ամենէն պարզ սկզբունքներէն ըլլայ, և ասոնք միայն իրենց երեւելի երեցան. երիտասարդաց մէջ մէկ ծանրակաց քիչ խօսող անուշաբարք մը կար, ծերերը ասոր հաւնեցան, իրենց երեւելի մարդն ալ աս էր. անշուշտ երիտասարդն ալ այն ծերերէն մէկը ճանչցեր էր երեւելի մարդ. տիկնայց համար շատ հեղ ամենէն քաղաքավար շարժող անձը՝ ամենէն ալ երեւելին էր: Եւ սակայն ասոնք ամէն մէկուն կարծիքն են, բուն երեւելի եղողը ասով չիմացուեցաւ. պէտք է այնպիսի մէկը գտնել որ ատոնց զանազան կըքերը չունենալով, շիտակ դատէր. բայց ասանկ մարդ գտնելն ալ խիստ դժուար է, մանաւանդ թէ անհնարին: Արեւմտի ինչ ընելու է. — երբոր բազմութիւն մարդկան առանց յայտնի կամ սաստիկ կիրք մը ունենալու, և առաջուցմէ բաւական կրթած ըլլալով զիրենք բարուք և գիտութեամբ՝ կը միաբանին մէկը դատելու, անոնց դատաս.

տանը կրնանք ապահով սեպել:

Ընկերութեան մէջ առջի անգամ անուն հանողին մէկէն հաւնողը՝ շատ անգամ վերջէն միտքը կը փոխէ. պէտք է սպասել որ այնպիսի մարդկան համբաւը հասարակաց հաւանութեամբը հաստատի: Այն թէ վկայութիւնը բարեկիրթ և գիտուն մարդկանց միաձայնութիւնը ըլլայ, և ոչ բազմութե խառնիճաղանձ՝ մարդկան: Ասան զի տղէտ նախապաշարեալ և մոլի մարդիկն են բազմութիւնը կազմող. և ասոնք են որ ուր որ մոլորեցուցիչ մը ելլայ՝ ետեւէն կ'երթան և մեծ երեւելի նշանաւոր մարդ կը սեպեն. ինչպէս որ տղաք մեծահասակ կամ մեծաքիթ կամ անձունի շարժող մարդկանց վրայ զարմանալով կը նային, և թէ որ Այսենին պէս կ'օտոջ ունեցող մ'ալ տեսնային, անկէ նշանաւոր մարդ պիտի չըլլար իրենց աշխարհին մէջ: — Արեւմտի պէտք չէ խաբուիլ համբաւէն, թէ պէտ և հեռուէն ալ եկած ըլլայ, թէ պէտ և շատ բերնէ լսուի. ասոր վրայ աշխարհադէտ մը կ'ըսէ, « Սովորաբար լաւ բանին համբաւը ուշ կամ դժար կ'ըլլայ ». ինչո՞ւ. վասն զի լաւերը քիչ են, լաւութիւնը ճանչցող ալ քիչ. և երկրորդ՝ լաւերուն նախանձող շատ կայ, նախանձը՝ ծածկել կը սիրէ և ոչ յայտնել. շատ տարածուող համբաւը շատ չի դիմանար. արեւը որ բոլոր տիեզերաց լուսատուն և գրեթէ դայեկն է՝ լուութեամբ կ'ելլէ ու կը մտնէ երկրնքին մէկ ծայրէն ինչ չուն մէկալը. իսկ կայծակը որ քիչ մը տեղ կ'ընէ, ան ալ կամ վնաս կամ վախ տալու համար, կարծես թէ երկինքը կը փլցնէ գալը իմացնելու ատեն: Համբաւ ըսածդ հին ատենուան բանաստեղծաց տուած նկարագիրը միշտ պահած է և միշտ աւելի հրէշի կերպ մը ունի քան հրէշտակի. տես ինչպէս կը նկարագրէ ամենէն բարակ գրիչը.

Համբաւըն չար՝ քան զոր չիք այլ ինչ երազ.
Ոչ առաւել ինչ քան ըզնա աղայլակ,
Գնալով երթայ և յաւելու ի կորով.
Եւ երկիւղի փոքր ի սկզբան անդ դուով,
Վերամբառնայ հուպ ընդ հուպ բարձր ի յայեր.
Յածի գերկրաւ, ծրարեալ ըզգլուս յամպս ի վեր:

է՛ որ մարդ ինչուան կենացը վերջը կըր-
նայ անձնասէր ըլլալ : Այս կիրքը որ
բնական է հասարակաց , խիստ շատերն
ալ կը դրդէ երեւելի ըլլալու փափագիլ .
և գրեթէ ամէն դաս , ամէն ընկերու-
թեան , ամէն հասակի մարդկանց մէջ
երեւելի սեպուելու փափագ և ջանք
կայ . ամենէն ցած արհեստաւոր և գոր-
ծաւորն ալ կ'ուզէ երեւելի ըլլալ քան
զընկերը . և ինչուան անարգ գործքե-
րու , ինչուան մոլութեան մէջ ալ ուրիշ-
ներէն աւելի ըլլալ փափագողք կ'ըլլան :
Այլից ալ աւելի՛ կան ոմանք որ ինչուան
խելքէ դուրս գործքերով աշխարհիս
մէջ միշտ անուն թողուլ կ'ուզեն . ինչ-
պէս այն խելաբախը՝ որ Ափեսոսի մէջ
եօթն հրաշալեաց մէկն սեպուած Ար-
տեմեայ տաճարը այրեց , որ անունը
աշխարհիս մէջ մնայ , և ինչուան այս
օրս ալ իր փափագին կը հասնի , զի խեն-
թերուն մէջ անուանի կամ նշանաւոր
մարդ մ'ալ ինքն Արոստրատոսն է : Այլ
որովհետեւ աշխարհիս մէջ Արոստրա-
տոսի նմանք շատ կը գտնուին՝ յիրաւի
հարկ է աշխարհատեսին որ անոնց ը-
րած գործքերն ալ գիտնայ պատմու-
թեան մէջ , և նշանաւոր ըստած մարդ-
կանց դասը կարգէ . եթէ այսպիսի մար-
դիկ դուրս ձգուէին , պատմութեան
գիտութիւնը խիստ կ'ամփոփուէր , և
այնչափ թագաւորներ և իշխաններ որ
երեւելի մարդիկ կ'ըսուէին՝ յաւիտենա-
կան մոռացութեան մէջ պիտի մնային :
Սիայն այս է ցաւալի որ շատ հեղ աշ-
խարհք՝ ամենէն աւելի ասոնց անուն-
ներն կը յիշէ , և կ'աւանդէ . իսկ ստոյգ
երեւելի մարդկան քիչ անուն միայն պա-
հած է . վասն զի ինչպէս իմաստութեմ
կ'ըսէ մէկն՝ “ Համբաւը գետի պէս
թեթեւ բաները վրան կը բռնէ՝ ծան-
րերը խորը կը թողու ” : — Իսկացի և
ձգմարիտ երեւելի ըլլալու մարդը՝ չիփրն
տուեր երեւելի ըլլալ , վասն զի ինքն իր
հետը ունի իր վայելմունքն . իսկ անար-
գիւնը ուրիշ վայելք չունենալով կ'աշ-
խատի կերպով մը զինքը երեւցնել և
դրսէն փառք կամ վայելք մը ստանալ .
ասոր համար է որ շատ հեղ արժանա-

ւոր անձինք ետ կը մնան . անարժանք
առաջ կը կանչուին , մէկ մ'ալ ընտրող-
ներուն փոքրամտութիւնն է այս բանիս
պատճառը . “ Համբաւը արդիւնաւոր
մարդկանց ետեւն կ'երթայ , կ'ըսէ ա-
ռակը , անարդիւն մարդիկ համբաւին
ետեւն կ'երթան ” : Արդիւնաւոր ան-
ձը գիտէ որ բուն պատիւը իր գործքն
է . իսկ դրսուանց եկածը՝ շատ անգամ
գործքին գեղեցկութիւնը կը ծածկէ ,
ինչպէս որ խունկը (որու կը նմանցուի
պատիւը) ծխովը կը ծածկէ խնկուողը :
Ինչհակառակն արդիւնաւորը նախա-
տուի և վատահամբաւի ալ չի խռովիր .
վասն զի ինչպէս որ պատիւը իր վրայ
նոր արդիւնք մը չէր աւելցընէր , այս-
պէս ալ նախատինքը բան մը չի պակսե-
ցընէր : Աթենացիք 300^{էն} աւելի ար-
ձան կանգներ էին Վեմետրիոս Փա-
ղերացի առաքինի և իմաստուն մար-
դուն , հետը աւրուելով՝ բոլորն ալ ջար-
դել սկսան . “ Թող ջարդեն բրդեն , ը-
սաւ Վեմետր , սակայն չեն կրնար կոր-
ծանել այն գործքը՝ որուն համար որ
այս արձանները կանգնեցան ” :

Որչափ անգամ համբաւը պատիւներ ,
արձաններ , կամարներ , քարեր , մետաղ-
ներ , պատկերներ , և այլն , ընծայած է ,
որչափներ անձա՛հ կոչեր է , որչափ դիւ-
ցազունք անուաներ է , որոնց բուն գործ-
քին ուժը քննելու ըլլանք՝ կը գտնանք
որ կամ ծուռ վարդապետութիւն մ'է ,
կամ ամօթալի կիրք մը կամ անգթու-
թեան և անհամբերութեան գործք մը :

Իսկ եթէ ստոյգ երեւելի անձինք
կ'ուզեն իմանալ , անոնք են՝ որ զիրենք
ազնուացընելէն ետեւ ուրիշներուն ալ
բարիք ըրած են , և որչափ աւելի՛ այն-
չափ ալ մեծ ըսուելու արժանի են .
այսպիսի անձինք թէ իշխանաւորաց
մէջ , թէ քաղաքագիտաց , թէ եկեղե-
ցականաց , թէ արուեստաւորաց թէ ու-
սումնականաց՝ ամէն ատեն գտուեր և
պատուելի են մարդկութեան . և երախ-
տագիտութեան պարտք է զասոնք ճանչ-
նալ և յիշել , և աւանդութեմ անմահ
ընել անոնց անունը : Այս մտքով բարե-
միտ մարդիկ հնուցմէ՛ ի վեր սովորու-

Թիւն ըրած են այսպիսի արդիւնաւոր անձանց վարքերն գրել և հաւաքել: Սա կայն ասոնց հետ հարկ է, ինչպէս որ առաջ յիշեցինք, ճանցընել նաև ոչ արդիւնական և բարեգործ, այլ ո՛ր և է գործքով ալ նշանաւոր եղած ան- ձանց վարքն ալ: Աշխարհատեսը՝ որ ամէն բանէ օգուտ առնելու պարտք ու- նի՝ արդիւնականներուն վրայ մարդուս գովելի զօրութիւններն պիտի տեսնայ, վատարդիւններուն վրայ՝ պարսաւելիք- ներն:

Այսու մտօք այս օրագրիս մէջ ալ շատ հեղ զանազան երևելի մարդիկ և երբեմն երկրորդ կերպով նշանաւոր ըստածներն ալ կը հրատարակուին. ա- սոնց մէջ մեծագոյն պարտք մ'ալ ըլ- լալով ամենուն, նախ իր ազգէն եղած նշանաւոր մարդկանց վարքը գիտնալը, կը մնայ որ մենք ալ մեր հայու ազգին 'ի սկզբանէ 'ի վեր յայտնուած նշանա-ւոր անձանց վարքը համառօտիւ երբեմն երբեմն ընծայեցընենք:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂՈՒԹԻՒՆ

Սայր և Սահէի:

ԳԵՂԵՑԿԱՏԻՍ յորանի
Լընջէր մանուկ գեղանի. —
Սոր քո միակ յոյս չըքնաղ
Լընջէա մանկիկդ ընդ ծիծաղ:

Սայրն առ նովաւ գըլխակոր
Նընօտ 'ի ծղիւրն յենոյր
Լա հիանայր իբր 'ի կախ. —
Լընջէր մանկիկն ընդ ծիծաղ:

Յառեալ դիտէր սիրասուր
Հայեցուածով յորդին իւր,
Գիտէր ժրպտէր մայրն ուրախ. —
Լընջէր մանկիկն ընդ ծիծաղ:

Լա 'ի շըրթանց թռուցեալ սէր
Որ 'ի սըրտին կայր՝ ասէր.
Լընջէա քաղցրիկ՝ քաղցր 'ի քուն,
Լընջէա զուարթնոց դու հանգոյն:

Օ ինչ հատուցից ո՛վ Աստուած
Ինչ պարգևիդ գերապանծ. —
Ինչ նըւիրեմ զիմ մանկիկ. —
Լալ դու նընջէա աստ այժմիկ:

Ո՛հ քեզ, զհայցուած քո, ո՛վ կին,
Տարան հրեշտակք 'ի յերկին,
Լա քաղցրացաւ ձօնիդ յոյժ.
Լալ քեզ մանկիկ նինջդ անոյշ:

Յայնժամ սրովբէ լուսալից
Իջեալ անդէն 'ի յերկնից՝
Սերձ 'ի յորրանն հասանէ.
Օ ի խընդրես ո՛ սերովբէ:

“ Սանուկդ որ ինձ նըմանիս.
Ըսէր, ծն եկ դու ընդ իս,
Լիկ և ընդ քեզ համազոյդ
Սինչև յաստղունքս թռիցուք:

“ Օ աշխարհ ըզցաւս թող 'ի բաց.
Քանզի 'ի թիւս հրեշտակաց
Պիտի մանկիկ մի յերկին.
Լիկ և ըզցես ըզթերին: ”

Լա զձիւնափայլն իւր ըզթևս
Շարժեալ հրեշտակն ըզթեթևս,
Թըռեալ... ո՛ մայր, ո՛հ, եղուկ.
Սահ քեզ, մեռաւ քո մանուկ:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՍԱԳՐՁԼԵԱՆ
ԱՇԽԱՏԵՐՏ ՄՈՒՐ. ՎԱՐԺ. Ի ՓԱՐԻՋ